

ut est talis potentia, habet connaturalem proportionem cum tali essentia, et postula, ut ab illa dimanet. Et e contrario ipsamet potentia secundum suam differentiam ultimam talis potentiae a tali essentia dimanat, ergo non possunt secundum illas habitudines duae species qualitatis in illam et entitate distingui, ergo si duo intellectus ut potentiae respicientes objecta sunt ejusdem speciei, etiam ut proprietates, seu passiones in eadem specie erunt. Eo vel maxime, quod passio, ut passio, seu proprietas ut sic, non constituit speciem qualitatis distinctam a potentia, sed facit, ut potentia sit naturalis, ergo si in ratione potentiae sunt ejusdem speciei, et utraque est naturalis suo subjecto, nulla differentia specifica potest ibi cum fundamento cogitari.

19. *Impugnatur tertio.* — *Concluditur probatio primae partis assertionis.* — Atque haec doctrina non solum in intellectibus, sed etiam in voluntatibus, nec tantum in potentiis spiritalibus, sed etiam in sensibus, seu aliis principiis materialibus procedit. Unde non video, cur Cajetanus in posteriori loco rejiciat opinionem, quae distinctione illa utitur in intellectibus humano, et angelico, at in visu, vel aliis sensibus externis illa utatur, imo in priori loco generaliter illam admittat. Melius profecto Scotus, in 2, d. 1, q. 6, ad argumenta attingens distinctionem illam in operationibus, dicit, quod licet duae operationes dicantur ejusdem speciei ex parte objecti, et diversae ex parte naturae, seu principii, a quo procedunt, nihilominus simpliciter concedendum esse, tales operationes distingui specie, et tantum secundum quid esse ejusdem speciei. Quia convenientia illa in tali objecto non potest dare unitatem simpliciter, sed ad summum secundum quid, quando aliunde datur principium faciens diversitatem in specie, quia (ut optime adjungit) quaelibet diversitas specifica sufficit ad distinctionem simpliciter, non autem quaelibet identitas in aliquo sufficit ad identitatem simpliciter, quia identitas simpliciter requirit integram causam, ad distinctionem autem sufficit quaecumque diversitas. Quo circa si intellectus humanus et angelicus eo ipso, quod manant a principii specie diversis, habent sufficientem rationem specificam, et essentialis diversitatis inter se, etiamsi inde objectum adaequatum habeant, non habebunt ab illo identitatem simpliciter, id est, specificam, sed ad summum habebunt unitatem genericam in ratione potentiae intellectivae, per quam distinguuntur a sensibus, non tamen inde ha-

bebunt propriam speciem talis, vel talis intellectus. Et hoc tantum suadet ratio Cajetani, nimirum, tales potentias non habere diversitatem ab illo objecto; non tamen probat habere ab illo unitatem specificam simpliciter, id est, ultimam, nec etiam probat, non habere ab illo unitatem aliquam genericam, seu subalternam. Atque hinc probata relinquitur assertio secunda quoad primam partem ejus, quia illud objectum, scilicet ens, in tota latitudine sua est etiam adaequatum intellectui humano, ergo non est proprium angelici intellectus. Unde ulterius infertur, neutrius esse objectum specificum, id est formale dans intellectui ultimam speciem ejus, imo contraria ratione posse dici genericum, et quasi materiale, quia ab ipso sumitur differentia generica, quae ad specificam quasi materialiter comparatur.

20. *Probatur secunda pars intellectus Angelorum diversae speciei, specie differunt.* — Secunda vero pars ejusdem assertionis eodem fere modo explicanda, et probanda est. Nam supponit intellectus Angelorum specie differre, nimirum eorum Angelorum, qui inter se specie differunt: nam si qui sunt ejusdem speciei substantialis, in eis non habebit locum haec distinctio, nec de illis est ulla difficultas, nam in objecto adaequato tam materiali, quam formali convenire poterunt, sicut intellectus humani inter se conveniunt. Quod autem in Angelis specie differentibus intellectus etiam specie differant, ex dictis in praecedenti puncto cum proportione ostendi potest, quia tanta est distinctio inter proprietates consequentes naturam, quanta est in ipsa natura, ergo si Angeli in substantiali natura specie differunt, etiam intellectus, qui sunt proprietates maxime connaturales talibus substantiis, specie distinguuntur. Item operationes intellectuales Angelorum specie diversorum specie differunt ex subtiliori, universaliori, et immaterialiori modo cognoscendi, ut in sequentibus videbimus, ergo etiam potentiae intellectivae specie differunt. Neque in hac parte locum habet distinctio de intellectu ut potentia, vel ut proprietate talis Angeli: nam quae diximus de intellectu angelico, et humano inter se comparatis, eodem modo procedunt in intellectibus Angelorum diversarum specierum. Nam differentia constituens unumquemque intellectum angelicum in sua specie essentiali unica est, et considerari debet in tali qualitate, vel potentia secundum se spectata, et praecisa ab omni modo dimanationis, vel unionis. Si ergo

intellectus in tali differentia conveniant, simpliciter erunt potentiae ejusdem speciei, et sive dimanent ab hac, sive ab illa substantia, vel huic, aut illi inhæreant, eandem speciem retinebunt in essentia sua, etiamsi in principii, vel subjectis distinguantur. Unde etiam e contrario si ab essentiis substantialibus distinctis manant proprietates specie diversae, et tales proprietates sunt potentiae, seu intellectus, etiam in ratione potentiarum, seu intellectuum specie distinguuntur. Ita ergo distinguuntur intellectus Angelorum specie distinctorum inter se.

21. *Objectum intellectus angelici in communi commodo se habeat ad singulas ipsius intellectus species.* — Ex quo tandem fit, ut ens in communi prout est objectum adaequatum intellectus angelici respectu singulorum intellectuum in specie, non sit objectum specificum, neque formale in esse objecti, sed tantum sit genericum, et quasi materiale in esse rei. Patet ratione facta, quia est objectum commune omnibus intellectibus angelicis, unde ab illo ut sic non possunt habere, quod tales, vel tales sint, sed solum quod intellectus angelici sint. Imo si quis recte consideret, neque communis ratio, seu differentia intellectus angelici potest ab illo objecto sumi, nisi illud aliquo formali modo determinetur. Etenim objectum illud adaequatum est intellectui creato, ergo ex vi illius non magis determinatur ad intellectum angelicum, quam ad humanum. Antecedens supra probatum est, et consequentia probatur, quia intellectus creatus immediate dividitur in intellectum humanum, et angelicum, tanquam in species essentialiter diversas, ut probatum est. Ex quibus una, scilicet intellectus humani, est species ultima, et altera subalterna, scilicet angelici intellectus. Sed hanc distinctionem non possunt habere ex illo objecto, cum utrique membro commune sit, ergo oportet, ut illud objectum aliquo alio modo ad singula illa membra determinetur. Unde a fortiori sequitur, intellectus angelicos inter se specie differentes non posse habere suas species ultimas ab illo objecto non solum ut communi intellectui creato, verum etiam neque ut aliquo modo magis determinato, communi tamen respectu intellectus angelici in genere sumpto.

22. *Circa tertiam partem conclusionis varii dicendi modi.* — *Primus modus dicendi.* — *Diversitas specifica non semper ex objecto, sed aliquando a modo tendendi desumitur.* — *Hic dicendi modus probabilis est.* — Hinc ergo sequi-

tur tertia pars conclusionis, in qua dicebamus, necessarium esse, ut illud commune objectum sub aliqua ratione magis formali ad singulas species intellectuum cum proportione adaptaretur. Circa quam partem varii possunt esse dicendi modi. Unus est, non esse necessarium, ut omnis specifica differentia intellectuum ab objecto sumatur, sed posse aliunde provenire, praesertim ex modo tendendi in tale objectum, sicut non est necesse, ut motus, vel actiones semper distinguantur ex terminis: nam diversae actiones possunt ad eundem terminum diverso modo tendere, ut creatio, et generatio, etc. Sic ergo licet diversi intellectus in idem objectum adaequatum tendant, possunt inter se distingui specie ex modo tendendi in illud, quae varietas in modo tendendi potest multipliciter contingere. Primo quia unus tendit cum majori actualitate, et immaterialitate, quam alius, quomodo distingui potest intellectus humanus ab angelico, quia intellectus humanus in ordine ad ens intelligibile est magis potentiale, quam intellectus angelicus, quia prior potest esse in pura potentia tam ad actum, quam ad totum objectum: intellectus autem angelicus semper est in actu aliquo modo, ut capite praecedenti declaratum est. Item cum ens intelligibile sit duplex, scilicet in potentia, et in actu, intellectus humanus, qui natura sua medio corpore in actum reducitur, majorem quamdam proportionem habet cum ente intelligibili in potentia, quod materiale est et per illud incipit, et ad modum ejus caetera cognoscit. Angelicus autem intellectus ens intelligibile actu per se primo cognoscit, et ab illo incipit, et reliqua ad illum ordinem aliquo modo elevat, ut ea intelligat, et ita hi duo gradus, seu ordines intellectum, licet in adaequato objecto conveniant, possunt ex modo intelligendi distingui, in quo etiam addi potest diversitas, in modo intelligendi simplici, vel composito cum discursu, vel sine illo, et similes. Nam ex his colligunt theologo allegati diversitatem specificam inter Angelum, et animam, ergo cum proportione inde etiam sumi potest diversitas specifica intellectuum. At vero inter ipsos angelicos intellectus considerari potest diversitas in modo simplici, et universaliori cognoscendi intelligibilia objecta tam in actu, quam in potentia, quam diversitatem quoad modum universalitatis postea latius explicaturi sumus: quoad simplicitatem vero, seu immaterialitatem intelligi potest ex proportione ad ipsas substantias angelicas; nam una est in sua entitate

subtilior, purior, et immaterialior alia, ut libro præcedenti declaravi: virtus autem proportionata est substantiæ, et actus virtuti, quod in sequenti puncto magis exponetur. Hic ergo dicendi modus probabilis est et illum insinuat Cajetanus, dicto art. 7, et saltem verum habet respectu objecti adæquati in esse rei, seu in ratione formali cognita, et abstracta ex aliqua convenientia reali inter ipsa particularia objecta sub communi comprehensa. Sic enim sumendo objectum adæquatum sine dubio possunt diversi intellectus habere idem adæquatum objectum, et ex aliis modis distinguui.

23. — *Secundus modus dicendi.* — *Diversitas specifica ab objecto motivo maxime proprio desumitur.* — Secundo addi potest, quando specifica differentia intellectuum non potest ex objecto terminativo adæquato assumi, accipiendam esse ex objecto motivo maxime proprio, et intrinseco. Quæ doctrina sumi potest ex D. Thoma, 1 p., q. 12, art. 4, ubi tres gradus intellectuum, supremum, infimum, et medium ponit, id est, divinum, humanum, et angelicum, eosque ex objectis maxime proportionatis, et quasi motivis singulorum distinguit. Nam intellectus divinus a sola sua essentia, quæ est suum esse subsistens, quasi connaturaliter movetur ad intelligendum, et per illam solam omnia cognoscit. Humano vero intellectui connaturale est moveri ad cognoscendum a rebus in materia existentibus, licet abstractiori, et immaterialiori modo illas cognoscat, quam in se sint, et per illas ad immaterialia ascendit. Angelicus vero intellectus per se primo intelligit naturas immateriales creatas, quæ sunt mediæ inter Deum, et res materiales, et per illas ad Deum ascendit, materialia vero objecta quasi ex abundantia virtutis suæ altiori modo, quam homo cognoscit. Potestque hic modus distinctionis ad varias species intellectum in illo medio gradu contentas applicari. Nam in supremo gradu propter summam ejus perfectionem nulla est multiplicatio, in tertio vero propter infimam conditionem non est multiplicatio specifica, licet sit numerica in medio vero gradu distincti specifica reperitur, quæ per directa motiva intrinseca, et maxime connaturalia cum proportionem declarari potest. Unusquisque enim intellectus angelicus connaturaliter postulat suam propriam substantiam, a qua manat, intime intueri, et illi immediate conjungi, ac proinde ab illa per se primo ad intelligendum seipsum moveri, et excitari, et ideo unusquisque intellectus ange-

licus in sua specifica, et essentiali perfectione est commensatus essentiæ, a qua dimanat, et in modo intelligendi quasi adæquatur suæ substantiæ tanquam primo objecto intelligibili, ideoque ab illo accipit differentiam specificam. Unde non obstat, quod objectum hoc non sit adæquatum (quod Cajetanus objiciebat) quia satis est, quod sit maxime proportionatum.

24. *Tertius modus dicendi.* — *Hæc diversitas specifica a variis rationibus formalibus, sub quibus desumitur.* — *Objectio.* — *Solutio.* — *Declaratur.* — Tertio potest hinc declarari hæc specifica diversitas intellectuum juxta sententiam quorundam dicentium, quod licet omnes intellectus angelici, vel creati conveniant in objecto adæquato intelligibili, ut quod cognoscitur, nihilominus in illo objecto considerari debere plures rationes formales, sub quibus a variis intellectibus cognosci potest, quia secundum illas induit varias rationes formales objecti, per quas possunt intellectus essentialiter distinguui. Nam licet objectum, quod intelligitur, sit idem, attingibile est sub diversis rationibus, et ita secundum diversas attingibilitates (ut aiunt) potest varias species intellectibus tribuere. Qui dicendi modus in hoc potest displicere, quod principium petere, aut circulum committere videtur. Quia illæ diversæ rationes, seu attingibilitates, quæ in objecto illo adæquato considerantur, in hoc tantum consistunt, quod potest perfectius, vel minus perfecte intelligi, aut per se, vel per aliud, primario, vel secundario, aut aliis similibus modis, at vero hæc omnes et similes diversitates, seu attingibilitates solum sunt denominationes extrinsecæ a potentiis, quæ illis variis modis possunt talia objecta attingere, ergo non distinguuntur potentiæ ex diversis rationibus, seu attingibilitatibus ejusdem objecti adæquati, sed potius ex diversitate intellectuum provenit, quod idem objectum diversis modis attingibile sit. Propter quam rationem multis non placet modus hic distinguendi intellectus ex objecto, quando alioqui in objecto reali et adæquato conveniunt. Sed nihilominus responderi potest, negando illas diversas rationes, seu attingibilitates, quæ in objecto considerantur, esse tantum denominationes extrinsecas a potentiis distinctis, vel actibus earum provenientes: nam ante has denominationes consideranda est aptitudo ex parte objecti, ut tali, vel tali modo attingibile sit. Nam sicut ipsum ens, in quantum ens supponitur esse verum et intelligibile ante denominationem extrinsecam a potentia intellectiva,

ut in Metaphysica, loco supra citato, diximus, ita etiam supponitur esse variis modis intelligibile, scilicet, in se, vel in alio, adæquate, vel inadæquate, etc. Et declaratur exemplo: nam voluntas et intellectus distinguuntur ex objectis, non quia in re sit distinctum objectum, quod ab eis attingitur (nam idem ens cognoscitur et amatur), sed quia sub diversis rationibus ab illis potentiis attingitur, quæ rationes non sunt denominationes a potentiis, sed sunt aptitudines objectivæ, ut hoc, vel illo modo attingantur: ita ergo in eodem ente intelligibili possunt distinguui diversæ aptitudines, ut hoc vel illo modo representetur et secundum illas possunt plures intellectus distinguui.

25. *Confirmatur.* — *Ad difficultates in n. 2, 3 et 4, adductas.* — Et ad explicandas has varias aptitudines possunt induci, quæ de proportionem requisita ad intelligendum inter modum essendi objecti et potentiæ dixi in superiori tomo, tract. 1, libro 2, cap. 9. Et applicari etiam possunt dicta in duobus proximis paragraphis præcedentibus. Nam intellectus humanus, quia natura sua inest animæ petenti conjunctionem cum materia, ideo omnia intelligit cum aliqua habitudine, aut proportionem ad materialia: hic autem intelligendi modus supponit ex parte ipsarum rerum etiam immaterialium convenientiam aliquam, vel conjunctionem cum rebus materialibus, ratione cujus de se aptæ sint tali modo cognosci. Et ita licet noster intellectus habeat pro objecto adæquato terminativo ens, in quantum ens, nihilominus respicit illud, prout de se aptum est tali modo intelligi. Idemque est cum proportionem in intellectu angelico: nam omnia intelligit juxta modum suum et per species accommodatas suo modo cognoscendi et ita ex parte rerum supponit aptitudinem, ut per tales, vel tales species aliter, et aliter representabile sit. Et Deus ipse licet ab omni intellectu sit cognoscibilis, non tamen eodem modo ab omnibus, sed aliter a se, aliter ab intellectu creato et ab hoc aliter ut elevato, et aliter ut per suas vires operante, et aliter per hoc medium, quam per illud. Qui omnes modi licet per varios actus, et principia intelligendi exercentur et quasi compleantur, nihilominus in Deo ipso habent fundamentum, quatenus est intelligibilis, vel secundum se, vel ut causa creaturæ, et ut representabilis per talem speciem, vel ut participabilis per tale, vel tale lumen. Sic ergo licet ens in quantum ens sit objectum adæquatum intellectus angelici, in

eo possunt diversæ rationes, sub quibus attingibilis est considerari, secundum quas intellectibus vel specie, vel quasi genere differentibus objici potest et ad illorum distinctionem, seu specificationem in genere objecti concurrere. Et per hæc satis responsum est ad rationes duas dubitandi in principio positas.

CAPUT III.

UTRUM ANGELI SPECIEBUS INTELLIGIBILIBUS AD INTELLIGENDUM INDIGEANT.

1. *Generalis questio ad angelos hic restringitur.* — Explicato objecto communi intellectus angelici aliquid etiam generatim præmittendum est de concursu ejus ad actus intelligendi angelicos, ut deinde ad explicandum in particulari modum cognoscendi singula objecta, seu scientiam, quam de singulis habet, accedamus. Coincidit autem talis questio cum hac quæ proposita est, de necessitate specierum in Angelo ad actum cognoscendi: nam si tales species necessariae sunt, solum est, ut suppleant vicem objectorum, quando hæc per se non possunt potentiæ cooperari, et ita simul de utraque dicemus, et questionem restringemus ad species illorum objectorum, quæ per se non possunt intellectui angelico uniri. Denique solet hæc questio generatim tractari in materia de omnibus cognoscitivis, potentiis, nimirum sensibus externis, et internis, et humano intellectu: nunc autem ab illis abstrahemus, solum enim de Angelis agimus.

2. *Prima opinio negativa generatim.* — Est igitur prima opinio, quæ negat in universum, species esse necessarias ad cognoscendum. Ita docet Durandus, in 2, d. 3, q. 6, Gabriel, q. 2 ubi in art. 1, notab. 4, de sensibus externis, et internis per varias conclusiones loquitur: in art. autem 2, plures de Angelis multiplicat. Sequitur Bassolus, ibi q. 3, art. 2, in fine, Gregorius, d. 7, q. 5, art. 1, Ochamus, in 2, q. 14, 15 et 16, et de sensibus addit plura, q. 17 et 18, inclinat etiam Baccarius, dicta d. 3, q. 4 et 5, et d. 6, q. 1, Gregorius aliqua ex parte d. 7, q. 3, art. 3, qui fere omnes generatim loquuntur. Unde opinio hæc probari potest rationibus communibus homini, et Angelis. Et duæ videntur esse præcipuæ. Una est, quia non sunt res multiplicandæ sine necessitate, sed propter cognitionem nulla est necessitas ponendi species, vel aliquid, quod loco objecti concurrat ad cognitionem, ergo. Major supponitur ex illo axioma vulgari, frustra fit per